

EL SANATORI DEL MONTSENY

LLUÍS WILLAERT

El projecte de construir un sanatori al Montseny té l'origen en la moció «El Montseny, Parc Nacional de Catalunya», presentada pel diputat de la Lliga Jaume Bofill i Mates al Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya el 8 de febrer de 1922, en què el punt 10è diu: «[...] establiment de serveis meteorològics i d'altres centres d'estudis i de determinats estatges de repòs i cura-ció». El dia 20 del mateix mes, el Consell Permanent nomena la ponència presidida pel senyor Bofill, sustentada per una memòria basada en cinc estudis de reconeguts especialistes. Malauradament, el cop d'estat primoriverista va estroncar la iniciativa.

Dissolta la Mancomunitat i restablerta la Diputació Provincial de Barcelona, el president d'aleshores, Josep M. Mila i Camps, comte del Montseny, era favorable a la idea del parc i desitjava el prestigi popular que suposadament li donaria el relleu del projecte. Va trametre a Madrid, aprofitant la commemoració del cinquè aniversari del cop d'estat (13 de setembre), una proposta de creació del «Patronato de la Montaña del Montseny».

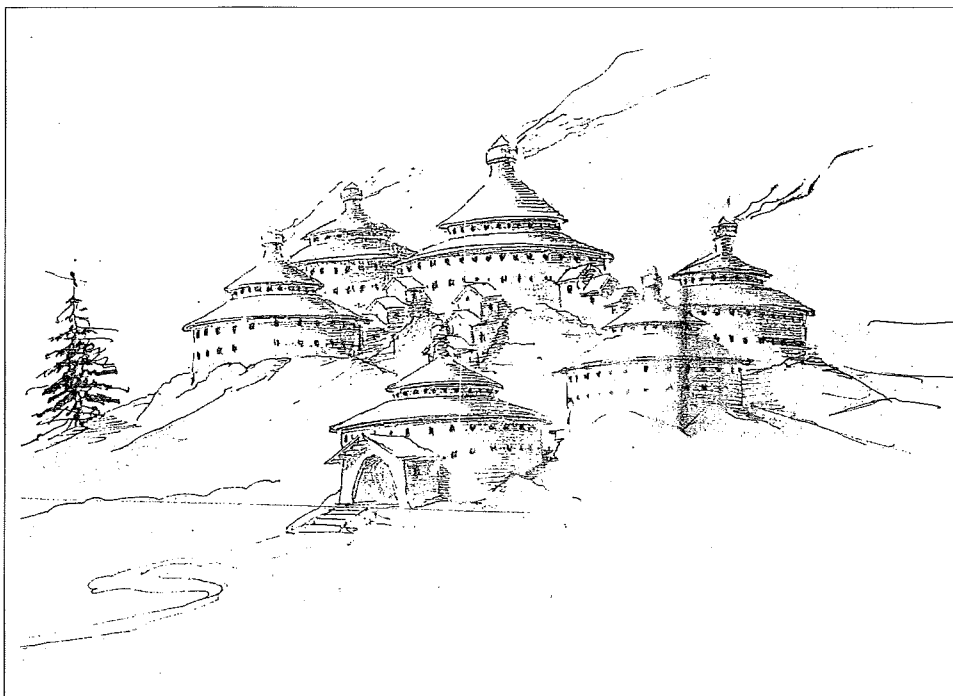
El rei Alfons XIII va signar poc després, a l'ambaixada espanyola a Estocolm, el Reial decret llei de 15 de setembre de 1928 que oficialitzava la creació del Patronato de la Montaña del Montseny, amb tot el poder legislatiu i administratiu per portar a terme els tres eixos fonamentals del projecte:

- zona de recuperació forestal de la muntanya i els seus camins;
- zona sanitària (accessos i sanatori),
- i zona turística (accessos i hotels).

Les zones sanitària i turística, encara que separades, tenien certs trams de comunicació comuns.

La zona turística, centrada a la vall de Santa Fe, ja tenia accés rodat i disposava del Gran Hotel, Can Casades i una sèrie d'instal·lacions hidroelèctriques desenvolupades a partir de 1920. El camp d'esports s'ubicaria al pla dels Ginebrons, mentre que al pla de Morou estava previst construir-hi 400 pavellons per estatjar joves escoltes. Al coll de Santa Elena, per sota del turó del Castellà i per sobre el sot de la Penitenta, s'aixecaria un hotel de gran capacitat.

La zona sanitària tindria un edifici central on s'instal·laria la direcció de la ciutat-sanatori, amb els serveis mèdics, administratius, de cuina, religiosos i de lleure, envoltats d'una sèrie radial de petits pavellons tipus xalet per tal de distribuir els malalts segons el grau d'evolució o gravetat de la malaltia. En

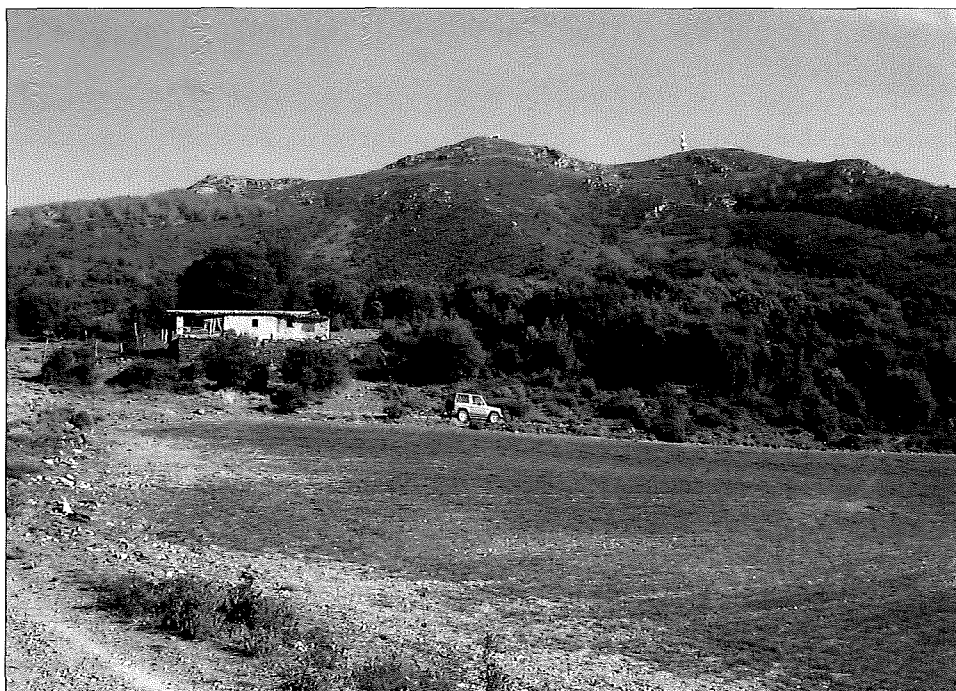

Projecte de J. Rubió i Bellver per al Sanatori del Montseny

aquest cas es tractava de la tuberculosi, que feia estralls a la ciutat de Barcelona i, encara que ara ens sembli estrany, també a la ciutat de Girona.

L'arquitecte Joan Rubió i Bellver (1870-1952) dissenyà un esbós amb xalets circulars escampats per aquest sanatori, amb teulats cònics semblants als que ell mateix havia construït per al servei de desinfecció (avui en reconstrucció) del desaparegut Sanatori de Vallvidrera. Aquesta arquitectura s'inspira en l'obra de l'arquitecte holandès Jos Cuypers (1861-1949), de l'escola eclèctica holandesa, precursora del Modernisme en aquell país, que va influenciar el Modernisme tardà català de Rubió. D'aquest projecte només resta l'esbós esmentat. Sobta que la ubicació sigui la Font de Briançó, destinada en principi a zona esportiva i d'esbarjo.

Es van fer els estudis pertinents per determinar els llocs més adients per l'altura, la insolació i la direcció dels vents segons les hores del dia, treballs efectuats pel Servei Meteorològic de Catalunya (SMC) l'any 1928, a petició del doctor Farreras Munner, que representava interessos sanitaris. També el mateix SMC, per afinar observacions, va proposar la instal·lació d'estacions meteorològiques a les masies altes del Montseny, com veurem després. Aquesta zona, d'un es 500 hectàrees, estava limitada al nord per la línia que des del turó de l'Home i passant pel turó Gros, el coll de l'Aire i el coll del Vent

Corral d'en Rovira

arriba al Montllobar; des d'aquí gira a l'est pel turó de Castellar, Can Pinyoca i Can Verdaguer Gros, i arriba fins la cota 800; d'aquí va al sud pel límit de la zona del Patronat fins trobar, a l'oest, el sot de Ritronyes, pel qual puja fins acabar al turó de l'Home. El complex sanatorial quedava situat als replans existents entre el Corral d'en Rovira (985 m) i el Beiers de la Costa (945 m).

Els accessos previstos per la vall de la Tordera (Can Illa - Pont del Rieral) es farien mitjançant funicular (sot de Ritronyes) o bé per tren cremallera amb estació intermèdia a la Costa del Montseny. Aquests projectes finalitzaven a una certa distància del sanatori i per tal de salvar-la es preveia utilitzar automòbils. Per evitar-los es proposà un telecabina, que per la seva naturalesa aèria permetria arribar més prop del sanatori. També s'havia previst un ramal que, a partir de la futura carretera del poble del Montseny a Collformic, sortiria a les proximitats de la riera Xica circumval·lant la serra de Navall cap a Can Vilardell i el Beiers de la Costa.

Fins al 28 de gener de 1930 es van dur a terme quatre tipus d'actuacions:

1. Delimitació del perímetre corresponent al Patronat.
2. Expropiacions a la vall de Santa Fe.
3. Concurs per a la construcció del funicular de Santa Fe (accés mecànic).
4. Adquisició de finques a la zona sanitària, amb un total de 326 ha. (Can

Riera de Ciuret, masia El Vilar, Can Planas de Fontmartina i les peces de Cortils, Font del Profit i sobre Carbonell).

El 28 de gener de 1930 dimiteix Primo de Rivera, el 24 de febrer cessa el comte del Montseny i amb ell s'acaben els projectes massa ambiciosos i complicats que havia proposat. La nova Diputació Provincial va aconseguir, amb un consell assessor, la fi de la delimitació del perímetre, i també va valorar positivament dos projectes de ferrocarrils de muntanya per accedir a la vall de Santa Fe. També prossegueixen les negociacions, sempre difícils, entre la propietat privada i l'Administració.

Per la part sanitària continuaren les gestions per acabar de definir les condicions climàtiques i de nivell altimètric del sanatori, que no eren gaire favorables sanitàriament en altures superiors a 1.000 metres.

No es torna a fer res fins el 13 de juny de 1930, quan el doctor Lluís Sayé Sempere (1888-1975), màxima autoritat en fisiologia a Catalunya i a la resta de l'Estat, conjuntament amb el doctor Eduard Fontseré i Riba (1870-1970), cap de l'SMC, i l'enginyer sanitari senyor Iraola, inspeccionaren els terrenys situats entre les cotes 800 i 1.000. Examinaren particularment les masies ja adquirides pel Patronat (El Vilar i Can Planas de Fontmartina), que semblava que serien escollides com a seu del futur sanatori.

El 26 de febrer de 1931 té lloc una reunió de metges i meteoròlegs al Palau de la Diputació. Aconsellen fer baixar cap a la cota de 800 metres el nivell altimètric del sanatori o, encara millor, per sota d'aquesta. És per això que es projecta una sèrie d'observacions a les masies de Can Cot (en els terrenys de les quals s'aixecaria anys més tard, el 1947, l'hotel Sant Bernat) i Can Gensana (situada més avall de Can Planas de Fontmartina i on recentment s'ha elaborat el primer cava del Montseny). El març de 1931 es projecta equipar-les amb dues estacions meteorològiques i així afinar els estudis. La masia del Beiers de la Costa, abandonada pels seus habitants habituals a principis dels anys seixanta, torna ara a ser habitada i conreada amb gran eficàcia per un matrimoni neorural.

L'adveniment de la República l'abril de 1931 i les noves orientacions de la lluita antituberculosa, preconitzades pel doctor Sayé, fan decaure la construcció de grans sanatoris allunyats de les ciutats. Aquestes noves directrius contemplen la figura d'un dispensari o Preventori Central Antituberculós, radicat a ciutat, on es faria la diagnosi i l'estudi epidemiològic, el tractament mèdic (vacunació BCG, crisoteràpia i col·lapsoteràpia), la profilaxi i l'assistència social del tuberculós, sense oblidar l'atenció preferent a l'infant.

El tractament quirúrgic es faria en hospitals suburbans al voltant dels quals hi hauria sanatoris-colònia agrícola per a gent pagesa i sanatoris manufacturers per a obrers industrials. D'aquesta manera se seguia l'atenció dels malalts ja en fase de convalescència. Aquestes condicions eren ideals per trac-

tar casos moderats i poc avançats, que així es podien guarir i reinserir a la societat.

El sanatori clàssic només feia una part del tractament, orientat bàsicament al repòs i l'alimentació. A més, i per raons econòmiques (assegurances), no permetien tractaments llargs. Es feia per això necessària l'acció de l'Estat, en aquest cas la Generalitat, que va actuar el 1933 amb l'Assistència Social de Tuberculosos de la Generalitat de Catalunya.

El 1937 es va inaugurar a Barcelona el Dispensari Central Antituberculós del carrer Torres Amat, gràcies a l'empenta del doctor Sayé. Va ser una obra emblemàtica dels arquitectes Josep-Lluís Sert (1902-1983), Joan B. Subirana (1904) i Josep Torres i Clavé (1906-1939), tots tres figures del GATPAC. Malauradament la Guerra Civil entorpidí tots aquests projectes. Avui dia és el CAP Lluís Sayé.

El descobriment i la utilització de l'estreptomicina (1944) va significar la desfeta i el control de la malaltia i, en conseqüència, la progressiva desaparició dels sanatoris.

Per totes aquestes raons, i pel cost econòmic dels accessos a la zona sanitària, el projecte del sanatori del Montseny no va reeixir.

BIBLIOGRAFIA

Arxiu de la Diputació de Barcelona. Caixes Q-501, S-473 i S-522.

BAÑOS, Josep-Eladi; GUARDIOLA, Elena. «Eponímia Mèdica Catalana. La síndrome de Burnand-Sayé», *Sense Amnesia. Annals de Medicina*, Vol. 84, núm. 5, novembre-desembre 2001.

CASTELLÓ I VIDAL, Joan Ignasi. «El Montseny, Parc Nacional de Catalunya», *Monografies del Montseny*, 5, 1990.

CASTELLÓ I VIDAL, Joan Ignasi. «El Patronat de la Muntanya del Montseny entre 1928 i 1959», *Monografies del Montseny*, 11, 1996.

FARRERAS MUNNER, Miguel. *El Montseny, su presente y su porvenir*. Barcelona: 1929.

GALLARDO I MATHEU, Joan M. «Els funiculars del Montseny», *Monografies del Montseny*, 11, 1996.

LÓPEZ I CORTIJO, Joan. *Montseny. Guia excursionista*. Vol. 2. C.E.C. Barcelona: 1990.

SAYÉ I SEMPÈRE, Lluís. «Les noves orientacions de la lluita antituberculosa i la seva aplicació a Catalunya», *Monografies Mèdiques*, núm. 68 i 69. Barcelona: 1933.

CAMPAÑÀ I ROS, Joan. Comunicacions personals i fotografies.